

UUSI IHMINEN

Ruotsi/Suomi, 2007

Ohjaus: Klaus Härö

Käsikirjoitus: Kjell Sundstedt

Näyttelijät: Julia Högberg - Gertrud, Maria Lundqvist - Solbritt, Lo Kauppi - Jenny, Ellen Mattson - Astrid, Anna Littorin - Lisa, Ann-Sofie Nurmi - Alba, Nadja Mirmiran - Erika, Christoffer Svensson - Axel

Kuvaus: Jarkko T. Laine

Musiikki: Michael Galasso

Ikäraja: K 11

Kesto: 104 min.

Genre: draama

Ruotsinkielinen nimi: *Den Nya människan*

Koulukinon materiaali on tehty yläasteelle ja lukiolaisille.

Oppimateriaalin teemoja: köyhyys, naisen asema, eugeniikka, ihmisoikeudet, valta, yhteiskunnalliset ihanteet

SYNOPSIS

Uusi ihminen -elokuvan tapahtumat ajoittuvat Ruotsiin vuonna 1951. 17-vuotias Gertrud asuu köyhässä perheessä isänsä ja seitsemän pikkusisaruksensa kanssa. Kunnan viranomaiset eivät ole tyytyväisiä tapaan, jolla isä hoitaa kotia vaimonsa kuoleman jälkeen. Lapset päätetään ottaa huostaan ja sijoittaa kasvateiksi. Gertrud, joka on vanhin, on liian vanha kasvattilapiseksi eikä hänen haluta jäävän kuntaan ollenkaan.

Esivalta päättää, että Gertrud sijoitetaan nuorten naisten työkotiin, Odenslundiin. Siellä Gertrud ystävystyy toisten tyttöjen kanssa ja oppii pian heidän avullaan talon tavat. Lippu vapautteen työkodista on sterilointi, ”lahtaus”, niin kuin tytöt sitä hirtehihuumorillaan nimittävät. Gertrud on siihen valmis, koska haluaa hinnalla millä hyvänsä pois työkodista.

Odenslundin uusi vahtimestari on nuori Axel. Gertrud rakastuu häneen ja heidän välilleen kehkeytyy kielletty rakkaustarina. Vähän ajan kuluttua Gertrud huomaa olevansa raskaana. Gertrud unelmoi menevänsä naimisiin ja elävänsä

Axelin ja lapsen kanssa. Gertrud tajuaa, että vain steriloinnin ja abortin avulla hän pääsee pois laitoksesta. Hän etsii apua Axelilta, mutta Axel väistää vastuunsa.

Gertrud taistelee nyt lapsensa elämästä. Hän ilmoittaa laitoksen johdolle, ettei enää ole suostuvainen sterilointiin ja saa kuulla, ettei kieltäytyminen ole mikään este operaatiolle. Gertrud käsittää, että on vain yksi tie ulos laitoksesta: mielisairaaloissa ei tehdä sterilointeja siitä yksinkertaisesta syystä, ettei kukaan pääse sairaalasta pois. Niinpä Gertrud esittää hullua laitoksen lääkärille ja hänet toimitetaan saman tien mielisairaalaan. Vatsassa kasvaa lapsi, hänen ja Axelin. Gertrud on onnistunut puijaamaan järjestelmää, mutta vain oman elämänsä hinnalla. Gertrud vapautui hoitolaitoksesta vasta vuonna 1979.

Elokuvan tarina perustuu olosuhteisiin, jotka olivat todellisuutta Ruotsissa ja Suomessa 1950-luvulla.

VIHJEITÄ ELOKUVAN KÄSITTELYYN

1. Perhe

Elokuvassa kuvataan sisarusten perheitä: Gertrudin lapsuuden perhettä ja hänen sisarensa uutta perhettä.

a. Mitä sisarusten elämästä kerrotaan elokuvassa? Millainen oli tyttöjen lapsuuden perhe. (Köyhyys, isä juoppo, koti oli ahdas ja likainen vaikkakin kauniin luonnon keskellä.)

b. Gertrudin sisaren uutta kotia ei näytetä. Millaiseksi sen voi kuvitella sisaren pukeutumisen, esineiden, uusien vanhempien olemuksen yms. perusteella?

c. Elokuvassa Gertrudin sisarukset erotettiin toisistaan eri perheisiin. Millä tavalla perheen elämää olisi voinut muuttaa? Olisiko heitä voinut auttaa? Keksikää vähintään kolme eri ratkaisua.

2. Symboliikka elokuvassa

Maisema muuttuu yksilön paikaksi, kun sille annetaan merkitys

a. Miettikää, millaisia maisemia elokuvassa oli. (Suo, metsä, meren ranta, pihapiiri valkoisine lakanoineen.) Kuvailkaa maisemia. Miettikää, mitä ne voisivat symbolisoida? Mitä eri värit symboloivat taideteoksissa? Mitä teille merkitsevät eri värit?

b. Metsän symboliikka
Metsä on inspiroinut suomalaisia taiteilijoita ja arkkitehtejä. Metsä on monen suomalaisen mielenmaisema. Millaisia ovat metsän henget ja eläimet tarinoissa? Elämänpuu symboliikka, pyhät puut, metsän suoja ja metsä temppeleinä yms.

Metsänpeitto

Joskus metsä lumoo siellä liikkujan. Silloin joutuu tuonpuoleiseen maailmaan, jossa aurinko nousee lännestä ja laskee itään. Maanpäälliset virrat juoksevat vastakkaiseen suuntaan, puiden latvat ovat alaspäin. Silloin salaperäinen verho erottaa kulkijan muista, eikä hän tunne tuttuja paikkoja, ei kastu, vaikka sataa, näkee ja kuulee outoja asioita. Metsänpeittoon voi joutua myös, jos erehdyksessä astuu haltijan polun poikki. Jos haluaa pois, täytyy riisuutua tai on käännettävä puku väärin päin.

Lähde: Kovalainen & Seppo: Puiden kansa

c. Meren ranta ja meri

Meri on lupaus uudesta ja vapauden symboli. Meren takana odottaa seikkailu. Meri on ääretön ja lainehtii vapaana.

d. Suo

Millaisia mielikuvia teille syntyy suosta tai suomalaisemasta?

Maalatkaa suomalaisemia. Tehkää kuvia soista eri vuodenaikoina hiilellä tai pastelliliiduilla.

Suo tarinoissa ja taiteessa

Täällä pohjantähden alla Jussi kaivoi kuokallaan suota, halla on noussut suolta, suosta on löydetty ruumiita. Suo on ollut vastus, jota on pyritty muokkaamaan ihmisen hallintaan.

"Suo on monille elannon antaja, historian muisti, tuntojen villi ja kiehtova keidas. Suo on rakkauden tyyssija, myyttien maisema ja kuoleman kohtu. Suo on vaaran hetkinä tarjonnut turvansa, sinne on paettu pelkoa ja uhkaa, esivaltaa ja tappavia tauteja. Suolla on synkkä silmä, avara sydän ja salaperäinen syvä syli." Lähde: Suon syvä syli, toim. Arto Seppälä, Maahenki Oy 1999.

Suot ovat paitsi vaarallisia upottavuuden takia, myös pelottavia niiden yllä leijuvan viekottelevan, hiljalleen kieppuvan ja yksikseen pyörteilevän mädäntuoksuisen sumun vuoksi.

Soilla leijuu kuoleman varjo ja kuolleiden sielu.

Soilla ihmiset ja eläimet tulevat rauhattomiksi.

Soita käytettiin paitsi oman kylän ihmisten hautaamiseen jos maa oli jäässä tai liian kovaa,

myös yleisesti ryöväreiden yms. hautaamiseen.

Tämänkin takia kertomuksien mukaan suon päällä leijuvia henkiä pelätään; niistä ei tiedä onko kyseessä ystävällinen vai rauhaton sielu.

Soita ja kosteikkoja on käytetty menneinä aikoina myös uhraamiseen: Vanhoilta on pyydetty

parempaa kalaonnea ja hedelmällisyyttä pelloille,

lapsia nuorelle parille ja joskus jopa naapurikylien

ryösteleville verkkovarkaille onnetonta kotimatkaa.

Kaikesta huolimatta soita kunnioitetaan. Ne ovat

rakkaiden viimeinen leposija ja rauha.

Nykyään ei voi tietää mikä suo tai kosteikko on

ollut missäkin käytössä. Silti suuri osa suhtautuu

kaikkiin soihin kuin pahaan.

Paikoin puista on karsittu oksia niin, että ne ovat

vieläkin paljaita alhaalta. Väitetään, että näitä on

tehty hautapaikkojen läheisyyteen, vainajien

eksyttämiseksi, toiset väittävät niiden olevan

muistoja vainajille.

Siellä, missä on suuri alue, jossa ei kasva juuri

mitään, ehkä vähän ruohoa ja heinää, muutama

kitukasvuinen puu, sanotaan, pahuuden asuvan.

Maallisempi selitys olisi nimenomaisen alueen

heikko hedelmällisyys, mutta ei sitä enää tiedä,

kuka on oikeassa.

Lähde: <http://wwwb.mmm.fi>
<http://xy.utu.fi/hamarantulet/uskonto.shtml>

- e. Etsikää kuusi valokuvaa luonnosta. Kirjoittakaa, miten kuvat kertovat suhteestanne luontoon. Mitkä asiat luonnossa ovat teille tärkeitä? Valitkaa kuvasarjaan sopiva musiikki.
- f. Tehkää kuva, jossa maisema ilmentää mielentilaa, esim. valokuva, maalaus, piirustus.
Maalatkaa oma mielenmaisemanne. Millaisena kuvaisitte itsenne, jos olisitte jokin maisema. Millainen maisema tuntuu kotoisimmalta, turvalliselta, pelottavalta jne.?
- g. Ottakaa kolmen valokuvan sarja erilaisista tunteista kuten suru, pelko, ahdistus, viha, halveksunta. Kiinnittäkää huomiota kuvan väreihin, valoihin ja kuvakulmiin tunnelman luomisessa.
- h. Kivi tunnetaan pysyvyyden ja katoamattomuuden vertauskuvana. Gertrud sai sisareltaan elokuvan alkupuolella meren rannalla sileän kiven.
Mitä kivi merkitsi Gertrudille?

3. Henkilöhahmot elokuvassa

Millaisia kohtaloita elokuvan tytöillä oli? Kertokaa Jennystä, Astridista, Albasta, Lisasta, Erikasta.

- a. Kenestä elokuvan henkilöstä voisi käyttää määritelmää juoppo, nynny, julma, vahva, alistuva, kiltti, arka jne.
- b. Kirjoittakaa pienissä ryhmissä luonnehdinnat elokuvan henkilöistä yhdellä, kahdella sanalla.
- c. Kirjoittakaa ja kertokaa valitsemastanne henkilöstä tarina edellisten luonnehdintojen perusteella.

Gertrud

Gertrud pitää puheen elokuvassa tyttöjen puolesta ”niin kuin asiat ovat”.

- a. Kirjoittakaa puhe samojen tyttöjen puolesta.

Elokuvassa Gertrud vapautui mielisairaalaista vasta 45-vuotiaana vuonna 1979. Elokuvassa ei kuvata hänen myöhempiä vaiheitaan.

- b. Millaiset olosuhteet olivat mielisairaaloissa tuohon aikaan? Miten arvelette pitkän sairaalassaolon vaikuttaneen Gertrudiin?

Ote kirjeestä, jonka käsikirjoittajan äiti sai siskoltaan, joka joutui Nannylundin vähämielislaitokseen 8-vuotiaana.

Rakas, siskoni. Sydämelliset kiitokset paketista. Millainen on kesäsi ollut? Saatko järjestetyksi itsellesi aikaa, jotta voisit tulla tapaamaan minua? Olisi nimittäin todella mukava tavata sinut. Kuvittele, miten pitkän emme ole tavanneet. Olin silloin 8-vuotias, nyt olen melkein 19-vuotias. Oletko kuullut mitään muista sisaruksistamme? En ole kuullut heistä aikoihin.... Etkö voisi jotenkin yrittää auttaa minua, jotta pääsisin pois tästä sairaalasta. Ymmärrät varmaan, että näin nuorena ei ole hauska asua lukkojen takana.
Lähde: Sundstedt, Elokuvan lehdistömateriaali.

Zacharias Topelius kuvasi aikoinaan Suomessa tunnettua Seilin turvalaitosta seuraavin sanoin: ”Ken tästä ovesta käy, saa kaiken toivon heittää!”.
1940 - 1950- luvulla oli tyypillistä rinnastaa psyykkisesti sairastuneet rikollisiin. Sairauksia kuvailtiin ja luokiteltiin, persoonallisuutta ja älykkyyttä mitattiin ja luokiteltiin erilaisilla testeillä. Psykiatrian asema ja status olivat alhaiset, eikä ensisijaista parantamisen funktiota ollut.
1940- luvulla esiintyi pyrkimys holistiseen näkemykseen, kristillisen näkemyksen rinnalle vakiintui keskustelu psyyken ja sooman välisistä suhteista. Keskustelu laajeni käsittämään mielisairauksia ja hulluus liitettiin nerouteen. Hoidossa käytettyjen lääkkeiden määrä moninkertaistui 1950- luvulla. Päähoitomuotona oli edelleen sähköshokkihoito. Lisäksi 1940 käytettiin lisäksi myös erilaisia aivokirurgisia toimenpiteitä (esim. lobotomia).
Ensimmäinen suomalainen psykiatri lähti psykoanalyysin opiskeluun ulkomaille vuonna 1948.

Lähde: Helsingin Sanomat 15.12.1997

- c. Kirjoita Gertrudin elämän loppuvaiheista. Mitä olisi tapahtunut, jos hän ei olisi joutunut mielisairaalaan. Mitä jos Gertrudin karkumatka olisikin onnistunut?

Solbritt

Elokuvassa Solbritt on keski-ikäinen nainen. Hänen roolihahmonsa toimii elokuvan tarinan kertojana. Hän on työkoti Odenslundin ylihoitaja.

Solbritt alkaa epäillä sitä, mille on koko elämänsä omistanut. Hän pohtii omaa suhdettaan tapahtumiin: ”Millainen on ihminen, jos hän sulkee silmänsä?”

Millaiset olivat hänen mahdollisuutensa vaikuttaa tyttöjen kohtaloon?

a. Millainen elämä Solbrittillä on ollut ennen Odenslundia? Millainen hänen ja Gertrudin suhde oli?

b. Miten Solbritt muuttuu mielestänne elokuvan aikana? Kuvitelkaa ja kertokaa mitä arvelette hänelle tapahtuneen Gertrudin lähdön jälkeen?

Axel

Axel on henkilö, johon luotetaan ja joka kutsutaan apuun tiukoissa tilanteissa.

a. Kertokaa Axelista. Millainen hän oli? Miksei hän lopulta kannu vastuuta tekemisistään.

b. Keskustelkaa, olisiko Axelilla ollut mahdollisuuksia toimia muilla tavoilla?

Tohtori Berg

Berg kuvataan etäisenä ja pelottavana.

a. Elokuvassa on kohtaus, jossa laitoksen tytöt ovat Bergin huoneessa. Kertokaa kohtauksesta ja keskustelkaa, millaisen kuvan huoneen sisustus ja musiikki antavat tohtorin luonteesta.

4. Ajankuva

Elokuvan tapahtumat sijoittuvat vuodelle 1951.

a. Millaista Euroopassa ja Pohjoismaissa oli vuosina 1930–60? Tutkikaa valokuvia, hakekaa tietoa merkittävistä tapahtumista kirjoista, internetistä yms. Millainen oli yhteiskuntarakente tuolloin? Mitä työtä ihmiset tekivät. Missä ihmiset asuivat? Miten teknologian kehitys muutti arkea?

b. Haastatelkaa henkilöitä, jotka elivät nuoruuttaan 30–60-luvuilla. Miten Toinen

maailmansota ja sodan jälkeinen aika vaikuttivat ihmisten elämään eri maissa? 1950-60-luvuilla nuorten ja vanhempien arvomaailma alkoi eriytyä näkyvästi. Niin sanotut suuret ikäluokat olivat 1960-luvulla teini-iässä. Nuorisoi löi oman kulttuurinsa omien arvojen pohjalta. Miten ajan ihanteet näkyivät arkielämässä ja yhteiskunnassa? Minkälaista oli olla nuori tai lapsi tuolloin?

5. Valta ja oikeudenmukaisuus

Elokuva on kertomus ihmisen arvosta. -Toinen ei ole toista arvokkaampi, sanoo ohjaaja Klaus Härö. Elokuvassa tulee esille se, miten vahvemmat pystyvät alistamaan heikompaa.

Mitä tarkoittavat moraali ja etiikka? Kenellä elokuvassa mielestänne oli valtaa? Miten vallankäyttö ilmeni? Miten ihminen säätelee moraalisia ratkaisujaan? Vaikuttavatko päätöksiin omatunto, tottumus, yleinen mielipide? Millainen ihminen on oikeudenmukainen?

Miten määrittelette omantunnon?

Nykykäsityksen mukaan omatunto on erottamaton osa ihmisen henkisiä kykyä. Synnynnäinen elementti omassatunnossa on inhimillisen ajattelun perustana pidettävä tietoisuus. Omatunto on tietoisuutta oikeasta ja väärästä, jotka ovat kulttuurisidonnaisia. Se heijastelee kasvatusta, mutta siitä kehittyi vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa yksilöllinen moraalisaännöstö.
lähde: Tieteen Kuvalehti 4/2007

Etiikka tarkoittaa käsitystä hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä. Moraali tarkoittaa yksilön käytännön elämän tilanteissa tekemiä valintoja. Moraalinen teko edellyttää, että sen tekijällä on kykyä ja mahdollisuutta harkintaan eri vaihtoehtojen välillä. Empatiaa on kyky asettua toisen ihmisen asemaan. Tahto, tunne ja järki vaikuttavat myös moraalisisessa toiminnassa.

6. Köyhyys

Väitetään, että köyhyys lisääntyy. Myös lasten huostaanotot ovat lisääntyneet.

*Helsingin Sanomissa 29.3.06 julkaistussa uutisessa **Lapsetkin jakautuvat köyhiin ja rikkaisiin**, professori Veli-Matti Ritakallio kertoo lasten ja nuorten jakautuvan yhä vahvemmin hyvin toimeentulevien lapsiin ja köyhien lapsiin. Perheen köyhyys määrittää lasten tulevaisuutta esim. kouluttautumisen ja erilaisten harrastusten kautta. Suomalaisista lapsista 100 000 elää köyhyysrajan alapuolella. Toimeentulotuen avulla pitäisi selvitä 11 eurolla päivässä. Köyhyys jäytää ihmisten mieltä yötä päivää, Ritakallio kuvailee. Köyhyys on jatkuvaa puutetta ja taloudellista niukkuutta, jotka rajoittavat ankarasti arkielämää. Köyhyysriski kasvaa, jos perheessä on työttömyyttä, opiskelua, suuri lapsimäärä, yksinhuoltajuutta tai velkaantumista. Yhdestä riskistä lapsiperhe yleensä selviytyy, mutta kun riskitekijöitä on useita, tulee kuormasta liian suuri.*

a. Miten perheen sosiaalinen asema vaikutti lapsen tulevaisuuteen elokuvassa?

Keskustelkaa onko sosiaalisella asemalla mielestänne vaikutusta nykyään lapsen elämään, tulevaisuuteen, koulutukseen, elintasoon, jne?

b. Miten köyhyys vaikuttaa perheisiin ja lapsiin? Onko nykyään köyhyyttä? Millaista arki on, kun ei ole rahaa? Mitä ovat "leipäjonot"?

c. Köyhyys ja siirtolaisuus

Elokuvan tapahtumat ajoittuvat 50-luvulle. Ruotsissa tarvittiin runsaasti työvoimaa, ja mm. Suomesta sinne muutti juuri 50- ja 60-luvuilla valtavasti ihmisiä.

Suomalaiset viranomaiset pohtivat 1957, että parhaassa työiässä Ruotsiin muuttavat aiheuttavat Suomelle valtavia kansantaloudellisia tappioita.

Lähde: Helsingin Sanomat 7.3.2007 (50 v. sitten 7.3. -57.)

Tutkikaa seuraavaa artikkelia ja pohtikaa seuraavia kysymyksiä. Milloin Suomesta muutti eniten köyhyyttä pakoon, paremman elintason toivossa väkeä Ruotsiin? Paljonko siirtolaisia lähti Suomesta ja mihin he ensisijaisesti sijoittuivat? Miksi syntyi niin laaja muuttoliike? Mihin ajankohtaan suurin muuttoaalto ajoittui?

Suuri muuttoliike Suomesta Ruotsiin tapahtui 1960-luvulla, jolloin paremman elintason ja "oman Volvon" toivossa täältä lähti yli 300 000 henkeä etsimään uutta elämää. Siirtolaisuus kohdistui Ruotsin suuriin teollisuuskeskuksiin, eritoten paikkakunnille, jossa oli autoteollisuutta Useat "liukuhihnat" olivat suomalaisten miehittämiä ja niin töissä ja vapaa-aikanakin pärjäsi mainiosti suomen kielellä ja erityistä tarvetta paikallisen kielen oppimiselle ei näin ollut.

Maamme suurimman siirtolaisaallon syyt olivat moninaiset. Ensinnäkin sodan jälkeisen jälleenrakennuksen kriittisimmät vuodet olivat takana. Ei tarvittu enää suurta uhrausta yhteisen hyvän puolesta. Lisäksi koko maassa elettiin voimakasta rakennemuutosta. Maalainen Suomi kaupunkilaistui nopeasti, ja maan sisäinen muuttoliike oli voimakkaampaa kuin koskaan aiemmin. Lähtijöitä oli joillakin alueilla niin paljon, että kokonaiset kylät autioituivat.

Samaan aikaan kova työttömyys koetteli kuitenkin autioituvia alueita, ja maamme sosiaaliturva oli erittäin heikko vielä tuossa vaiheessa. Kun naapurissa Ruotsissa oli meneillään valtava teollinen ekspansio, joka työllisti kaikki halukkaat, niin muutaman rohkean ensilähtijän lähettämien tietojen perusteella kokonaiset perheet ja lähes kyläkunnat muuttivat maata paremman elämän toivossa.

Lähde: Wikipedia

Mihin muihin maihin ja milloin siirtolaisia on Suomesta eniten lähtenyt?

7. Köyhyys ja väestönkasvu

Elokuvan käsikirjoittaja Kjell Sundstedt kertoo käsikirjoituksen olevan "kosto vääryyksistä, joiden kohteeksi nuoret, viattomat ihmiset ovat joutuneet".

Elokuvassa tytöt joutuivat työkotiin ja steriloitavaksi eli "lahdattavaksi", kuten he itse sanoivat, monesti juuri köyhyyden vuoksi. Työkodeissa oli myös epilektikkoja, kuuromykkiä ja romaneja, sillä viranomaisten tarkoituksena oli pitää ruotsalainen geeniperimä puhtaana.

Elokuvassa lääkäri kysyi Gertrudilta, ymmärtääkö tämä mitä tarkoittaisi, jos kaikki Gertrudin sisarukset saisivat vapaasti lisääntyä.

a. Tutkikaa seuraavaa artikkelia ja pohtikaa Millainen on väestönkasvun ennuste

maailmassa? Kuinka nopeaa väestönkasvu on? Miksi väestön lukumäärä lisääntyy koko ajan? Miksi nykyäänkin väestö lisääntyy eniten juuri köyhissä maissa? Millaisia keinoja on hillitä väestönkasvua?

Arvioiden mukaan maapallon väestönkasvu on huipussaan n. 2050, jonka jälkeen se alkaa tasaisesti laskea. Tämänkaltaiset näkemykset perustuvat siihen, että useissa teollistuneissa maissa väestönkasvu on pysähtynyt, osin jopa pienenemässä. Myös monissa kehitysmaissa väestönkasvu hidastuu. Laskelmissa on kiistatta sivuutettu seikkoja, jotka vaikuttavat ratkaisevasti maailman tulevaan väestökehitykseen.

Syntyvätkin siittävät, syntyvätkin synnyttävät.

Köyhyydessä elävillä ei ole vaihtoehtoja. 86 maata luokitellaan alhaisen tulotason maiksi, joissa vallitsee ruokapula. Noin 80 prosenttia maapallon väestöstä asuu kehitysmaissa, joissa syntyy myös eniten lapsia naista kohden.

Maapallon väkiluku lisääntyy kolmella ihmisellä joka sekunti, päivässä neljännesmiljoonalla, vuodessa lisäys on 81 miljoonaa. Maapallon väkiluku 2050 on laskelmien mukaan jo 9,4 miljardia, eli yli 50 prosenttia nykyistä suurempi. Väestönlisäys on suurinta juuri köyhimmissä maissa. Tämä tarkoittaa sitä, että 74 kehitysmaan väkiluku tulee kaksinkertaistumaan seuraavien 30 vuoden kuluessa.

Kehitysmaiden ihmisten nouseva keskimääräinen elinikä vaikuttaa sekin osaltaan väestömäärän kasvuun. Nykyisin noin 75 prosenttia maailman lapsista asuu kehitysmaissa.

Lapsikuolleisuuden ollessa hyvin korkea, on suurempi syntyvyys elintärkeää. Monille eronneille tai leskeksi jääneille naisille poikalapset ovat ainoa keino perheen toimeentulon takaamiseksi.

Väestönkasvun liikevoimaan voidaan vaikuttaa käytännössä vain kahdella tavalla: siirtämällä ensimmäisen lapsen hankkimisikää myöhemmäksi ja pidentämällä hankittavien lasten ikäeroja.

Noin kolmannes maailman väestönkasvusta aiheutuu siitä, ettei kaikilla ehkäisyvälineiden käyttöön motivoituneilla ole nykyaikaisia länsimaisia ehkäisymahdollisuuksia, niinpä lapsia syntyy toivottua enemmän. Mikäli kaikilla ehkäisyä haluavilla pareilla olisi jokin luotettava ehkäisymenetelmä käytettävissään, syntyisi maailmaan vuoteen 2100 mennessä 1,9 miljardia lasta vähemmän kuin muutoin.

Lähde: <http://www.kepa.fi/kumppani>

b. Miten nykyään eri maissa pyritään vaikuttamaan väestön lisääntymiseen? (Negatiivisia keinoja mm. Kiinan yhden lapsen politiikka, tyttöjen hylkääminen tai surmaaminen.) Mitä seurauksia on yhden lapsen politiikasta? Miksi vanhemmat valitsevat mieluummin poikalapsen?

Kiinan yli 20 v. kestänyt yhden lapsen politiikka on saanut perheet hankkiutumaan eroon tyttäristään. Nyt hallitus on lanseerannut kampanjan "Love the Girls" vastavetona miesvaltaiselle Kiinalle. Monessa muussakin Aasian maassa tyttövauva on edelleen ei-toivottu lapsi. On arvioitu, että yli sata miljoonaa tyttöä jää syntymättä, jätetään heitteille tai murhataan.

Aasialaisnaisten kuolemalla on kauaskantoiset seuraukset, jotka vaikuttavat koko maailmaan. Tutkijat ovat havainneet poikalasten jyrkän nousun syntyvytydessä viimeisinä parinäkymmenenä vuotena. Nyt seuraukset alkavat näkyä: Intiassa ja Kiinassa alkaa olla kokonaisia seutuja ilman naisia.

Lähde: TV 1 Ulkolinja: Katoavat tyttäret 7.3.2007

Ehkäisy ja väestönkasvu. Kenellä on oikeus raskauden ehkäisyyn? Miten ehkäisyyn tai abortteihin suhtaudutaan eri maissa?

8. Vanhemmuus ja lapsettomuus

Elokuva sijoittuu aikaan, jolloin rotuopilliset ihanteet olivat vallalla.

Lisääntymisen kontrollointi on jo varhainen ajatus. Jo Platon ehdotti, että viranomaiset valvoisivat lisääntymistä niin, että valinta suoritettaisiin lavastetulla, hallinnon valvomalla arvonnalla, jotta ihmisten tunteet eivät pahoittuisi valintaperusteiden tietämisestä.

a. Pohtikaa yhdessä kuka kelpaa vanhemmaksi? Kenellä on oikeus lisääntyä tai saada lapsia? Miettikää mm. seuraavien ihmisryhmien asemaa: Vammaiset vanhemmat, psyykkisesti sairaat, homot ja lesbot, yksin elävät, iäkkäät vanhemmat.

b. Lapsettomuus omasta tahdosta vai tahtomattaan. Miksi joku ei halua lainkaan lapsia? Miksi joku haluaa adoptoida lapsia? Etsikää tietoa aiheesta lehdistä, eri järjestöistä ja lainsäädännöstä. Keskustelkaa ja väitelkää aiheista puolesta ja vastaan.

9. Eugeniikka

Ihanteena Euroopassa 1900-luvun alkupuolella oli uuden yhteiskunnan luominen. Keinoina ja uuden uljaan ihmisen luomisessa olivat rodunjalostus, pakkosteriloinnit, laitoksiin sulkeminen, eristäminen yhteiskunnasta. Heikoimmassa asemassa olivat vammaiset, juutalaiset, eri rotua edustavat, poliittisesti eri mieltä olevat.

Eugeniikka "hyväsyntyinen", on termi, joka viittaa ihmisten tai eläinten valikoivaan jalostamiseen kannan parantamiseksi sukupolvien myötä. Termin kehitti vuonna 1883 Sir Francis Galton. Nykyisessä käytössään eugeniikka viittaa useammin ihmisten valikoivaan lisääntymiseen tavoitteena edistää haluttujen ominaisuuksien esiintymistä lapsissa. Termiin kuuluu myös ajatus epätoivottavien ominaisuuksien kantajien lisääntymisen rajoittamisesta tai estämisestä. Erityisen pitkälle viety eugeniikka lähenee rotuhygieniää, jota on järjestelmällisesti toteutettu lähinnä kansallissosialistisessa Saksassa osana natsi-ideologiaa. Hitlerin Kansallissosialistinen Saksa on kuuluisa eugeniikkaohjelmastaan, jonka tavoitteena oli säilyttää "puhdas" saksalainen rotu. He suorittivat laajoja ja julmia kokeiluja ihmisillä koetellakseen perinnöllisyysteorioitaan. 1930- ja 1940-luvulla kansallissosialistinen hallinto sterilisoi kymmeniätuhansia ihmisiä, jotka katsottiin mielenterveydeltään epätoivottaviksi. Suurin osa heistä surmattiin myöhemmin toisen maailmansodan aikana. Eugeniikka huipentui Natsi-Saksan T4-eugeniikkaohjelmaan, jossa toistasataatuhatta ihmistä murhattiin "elinkelvottomana elämänä" (Lebensunwertiges Leben).

Galton jakoi eugeniikka- termin kahteen osa-alueeseen, positiivinen - ja negatiivinen eugeniikka. Positiiviseen eugeniikkaan kuuluvat erilaiset palkinnot "hyvien rotuominaisuuksien" vanhemmille, joita siten rohkaistaan tekemään useampia lapsia. Myös avioliittoneuvonnassa oli sen varhaisvaiheissa kytköksiä eugeniikan ajatuksiin. Niin sanottu negatiivinen eugeniikka on johtanut historiallisesti toimiin aina eristämisestä ja sterilisoimisesta jopa suoraan tuhoamiseen. Missikisat ovat saaneet alkunsa eugeniikasta: niiden tarkoituksena oli löytää mahdollisimman "rotupuhtaita" naisia, joista tulisi muotovalioiden ihmisten äitejä myöhemmin.

Ruotsi steriloi 62 000 epäsoiviksi katsomaansa eugeniikkaohjelmassaan 40 vuoden aikana. Samanlaisia ohjelmia oli Kanadassa, Australiassa, Norjassa, Suomessa, Virossa, Sveitsissä ja Islannissa - ohjelmia joissa steriloidiin hallituksen vähämielisiksi julistamia.
Lähde: Wikipedia

10. Voidaanko nykyisin puhua eugeniikasta?

Suomessa ja Ruotsissa 1930-luvulla omaksutusta pakkosterilointilainsäädännöstä luovuttiin vasta 1970-luvulla. Tarkkaan ottaen pakkosterilointi on Suomessa edelleen mahdollista, mutta nykyisen lainsäädännön ja terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen kriteerit pakkosteriloinnille vaikuttavat enemmänkin käytännöllisyyteen ja lapsen etuun liittyvistä näkökulmista esitetyiltä kuin eugeniikkaan liittyviltä.

a. Kenellä on oikeus syntyä? Keskustelkaa aiheesta. Miten suhtaudutaan vammaisten syntymiseen. Sikiön seulontatutkimukset raskauden aikana: Suomessa voidaan löyhemmin kriteerein suorittaa abortti tilanteessa, jossa lapsen epäillään olevan vammaisen.

2000-luvulla väestön geeniperimään vaikuttamiseen liittyviä puheenvuoroja on esitetty yleensä maahanmuuttoa puolustavissa näkökannoissa. Tällöin tavoitteeksi on nähty geeniperimän yksipuolistumisen välttäminen, päinvastainen kuin 1800- ja 1900-lukujen eugeniikan tavoitteena ollut rotupuhtauden puolustaminen. Muun muassa kirurgi, kansanedustaja Sirpa Asko-Seljavaara, europarlamentaarikko Lasse Lehtinen, ja kirjailija Jari Tervo ovat esittäneet, että suomalaisten perimän parantamiseksi olisi suosittava maahanmuuttoa sisäsiirtoisuuden välttämiseksi.
Lähde: Wikipedia

a. Etsikää lehdistä kuvia mainoksista ja artikkeleista. Tehkää kollaasi, joka kuvaa tämän hetken ihanneihmistä. Etsikää erinäköisiä ja -kokoisia ihmisiä.

b. Tehkää kuvankäsittelyohjelmalla kuvia "tulevaisuuden ihmisistä", joita on käsitelty geenimanipulaatiolla tai miltä näyttää ihminen, jonka osia on korvattu keinotekoisesti.

c. Hanki design-vauva!

Miten paljon lääketiede voi tai saa vaikuttaa tulevan lapsen perimään, kuten ulkonäköön, sukupuoleen tai persoonallisiin ominaisuuksiin? Keskustelkaa pitäisikö vanhempien saada valita tietynlainen lapsi? Voisiko lapsen kloonata? Mitä siitä voisi seurata jos kloonaus olisi mahdollista? Kenet kloonaisitte?

d. Oikeus omaan kehoon
Tutkikaa, miten eri kulttuureissa on muotoiltu kehoa. (Kiinassa jalkaterien tyvistys, Maya-intiaanien pään muotoilu, lävistykset, kaularenkaat yms. tyttöjen ja poikien ympärileikkaukset, kosmeettinen kirurgia.)
Miten nykyään muotoillaan tai koristellaan kehoa?

11. Elokuvan ohjaaja Klaus Härö

– Miksi minä - suomalainen mies - kertoisin tämän ruotsalaisnaisten tarinan? Siksi, että he eivät itse ole saaneet tarinaansa kertoa. Aihe on rankka. Kuka tahansa unelmointiin, taiteellisuuteen tai vaikka vasenkätisyyteen taipuvainen nuori nainen, joka tuli monilapsisesta perheestä, voitiin leimata mieleltään tylsäksi ja pakottaa sterilisoitavaksi 1940- ja 1950-luvuilla, pohtii Klaus Härö.

Viranomaisten perusteita sterilointipäätöksille:
Koska isän ja äidin puolella on imbessillejä, häntä ei voi pitää sopivana lasten synnyttäjänä tai kasvattajana, haluton ja luonteeltaan heikko ja älyllisesti kehittymätön, mutta toisinaan ovela, viekas ja valehteleva, vetelehtii Tivolin luona, peilailee itseään jatkuvasti, lääppiä ja on tunkeileva, etenkin miesten kanssa. Perheellä on yhteensä kymmenen lasta, kaikki eriasteisesti vähämieleisiä.

Lähde: Sundstedt, käsikirjoittaja

Tuhannet ruotsalaistytöt kokivat saman kohtalon. Taustalla oli köyhäinhoidon siirtyminen kunnille 1930-luvulla. Kunnissa huomattiin, että köyhille syntyy monta kertaa enemmän lapsia kuin rikkaille, ja kunta joutuu elättämään heidät.

Ensimmäinen Härön pitkä elokuva on kielipolitiikasta aiheensa ammentava ”Näkymätön Elina”, jonka tapahtumat sijoittuvat Tornionjokilaaksoon. Toinen elokuva, ”Äideistä parhain”, käsittelee sotalapsia. Ohjaajalla ei ollut alun perin lainkaan mielessään trilogian tekeminen. Aluksi hän kieltäytyikin Uusi ihminen-elokuvan ohjaustyöstä, mutta ei saanut kuitenkaan mielestään Kjell Sundstedtin oman äitinsä ja tämän sisarusten elämäntarinasta kirjoittamaa käsikirjoitusta. Näin syntyi kolmas osa epäviralliseen trilogiaan Ruotsin lähihistorian pimeistä vaiheista.

Naisten näkökulma on keskeinen. Klaus Härö toivoo, että hänen elokuvastaan muistettaisiin erityisesti vahvat naiset: He olivat hienoja naisia, sinun ja minun kaltaisia, oikeita ihmisiä.

Elokuva ei yritäkään dokumentoida kaikkea. Halusimme kuvata historiaa alhaalta päin, uhrien näkökulmasta, ehkä se kertoo silloin myös jotain itse ajasta. En hae konflikteja. Haen samastumista, yhteyttä toiseen aikaan ja ihmiseen. On kiinnostavaa pohtia, miten ihminen toimii tilanteessa, jossa hänet on laitettu ahtaalle ja se, miten ihmiset tekevät valintoja.

Elokuvan käsikirjoitus sijoittuu vuoteen –51. Aika oli murroksen aikaa ja muutos on kirjoitettu elokuvan ylihoitajan rooliin, joka näkee työssään hoidon tulokset. Härölle elokuva on moraalisten kysymysten kenttä: Mitä tehdään yleisen hyvän nimissä, ja millaisia vaihtoehtoja kunnanisillä oli? Ihminen näkee aina tikun toisen silmässä, mutta ei möhkälettä omassa öögassaan. Pitää muistaa, että kurjuus oli todellista kurjuutta, kun lapsia syntyi hirvittävä määrä.

Kuinka historian tapahtumia voi tarkastella nykypäivänä: millainen ero on erilaisten tapahtumien hyväksymisellä tai ymmärtämisellä? Ohjaaja pohtii sterilointipäätöksiä tehneen lääkärin tilannetta: Myös hän oli ahdistavassa asemassa: Ketä auttaa, kun kaikkia ei voi. Pahantekijä luulee olevansa hyväntekijä.

Härön mielestä ei kuitenkaan saa ajatella niin, että ihmiset olivat silloin jotenkin tyhmempiä. – Yhtä lailla meidän ratkaisujamme saatetaan päivitellä viidenkymmenen vuoden kuluttua. Olemme samanlaisten ongelmien edessä. Kjell Sundstedt, elokuvan käsikirjoittaja on sokea. Parinkymmenen vuoden kuluttua vanhemmat saavat luultavasti tietää etukäteen, että poika sokeutuu 40-vuotiaana. Heiltä voidaan siis kysyä, haluavatko he synnyttää poikaa ollenkaan.

– Ainoa mahdollisuus uuteen on anteeksianto, Härö sanoo. – Minulle oli vaikeinta tajuta mitä anteeksianto tarkoittaa käytännössä. Mutta kun sen ymmärsin, tunsin valtavaa helpotusta ja vapautusta.

Härön holokaustimuseosta hankitussa rintamerkkissä, lukee: ei koskaan enää. Kyse on muistamisesta. Jotta voi nähdä tendenssit ja taistella vastaan, on tunnettava historia ja opittava siitä.

Lähde: Elokuvan lehdistötiedote, Suomen Kuvalehti 39/2005, 9.3.2007
HS 28.1.2007, TV 1
K-rappu 13.3.2007
TV 2 Inhimillinen tekijä 14.3.2007.

Materiaalin ovat laatineet luokanopettaja
Tuula Niiniranta ja
kuvataideopettaja Päivi Seiskari.

Oppimateriaalin on tuottanut Anna-Liisa
Puura-Castrén Koulukinosta.